

Varsan vieroittaminen

Kesän aikana olemme taas saaneet Suomeen monta islanninhevosvarsaa, emänsä silmäteriä ja omistajansa ylpeyden aiheita. Enemmin tai myöhemmin tulee kuitenkin aika kasvaa isoksi ja lähteä kulkemaan omia polkujaan. Toiset varsat ovat luonnostaan toisia itsenäisempiä, mutta vieroitus emästä on aina suuri askel.

Ajankohta

Jos hevonen eläisi vapaana, tamma varsoisi todennäköisesti joka vuosi ja edellisen vuoden varsa vierottuisi viimeistään silloin, kun tamma alkaa valmistautua uuden varsan syntymään.

Lauman vanhin ori, yleensä siis varsojen isä, ajaa sukukypsiksi tulevat orivarsat laumasta, kun taas sukukypsät nuoret tammavarsat lähtevät usein laumasta itse. Koska ihminen nykyään useimmiten säätelee lisääntymistä, meidän on myös huolehdittava emän ja varsan vieroittamisesta.

Varsan voi vieroittaa aikaisintaan neljän kuukauden iässä. Yleensä se vieroitetaan noin puolivuotiaana ja ehdottomasti se on vieroitettava vuoden ikään mennessä. Jos varsan emä on uudestaan tiine, vieroitusta ei kannata venyttää kovin paljon yli puolen vuoden.

Yleensä tammavarsa on kiintynyt emäänsä enemmän kuin orivarsa, jota emä alkaa luonnostaan "hylkiä", kun sukukypsyys lähestyy. Jos tallissa on useita samana kesänä syntyneitä varsoja, vieroitus on hyvä järjestää samaan aikaan kaikille. Hyvin kehittyneet varsat voi vieroittaa vähän aiemmin kuin pienet ja/tai sairastelleet varsat. Orivarsaa ei pitäisi missään tapauksessa pitää emän kanssa yli kymmenkuisena.

Islanninhevosvarsan vieroitus osuu yleensä vuodenvaihteen tienoille tai alkuvuoteen, riippuen tietenkin siitä, mihin aikaan kesästä varsa on syntynyt.

Yhtä monta tapaa kuin tekijää

Jos emä ja varsa erotetaan toisistaan eri paikkoihin vierotuksen ajaksi tai ne saa kauas toisistaan omalla tilalla (ei näköyhteyttä, mieluiten niin etteivät edes kuule toisiaan), voi *kerrasta poikki* olla yksinkertaisin tapa. Varsa on totutettava vieroituksenjälkeiseen ruokintaan (väkirehu ja mahdollinen heinälaadun muutos) hyvissä ajoin etukäteen, jotta vieroituksen aiheuttama rasitus elimistölle olisi mahdollisimman pieni.

Kun eron hetki koittaa, varsa ja emä erotetaan eikä niitä päästetä yhteen enää, ainakaan ennen kuin emän maidontuotanto on kokonaan loppunut. On hyvä, jos vieroitettavat varsat tuntevat toisensa entuudestaan ja paikka on varsoille tuttu.

Jos tilaa on sen verran vähän, ettei hevosia saada riittävän kauas toisistaan tai varsoja on vain yksi, käytetään useimmiten *osapäiväistä vieroitusta*. Silloin emä ja varsa erotetaan toisistaan yleensä yön ajaksi, jolloin varsalle voidaan antaa omat rehut ja se saa syödä myös vapaasti heinää. Päivän ajan emä ja varsa ovat yhdessä. On hyvä, jos varsalla on seuraa erossa olon ajan, vaikka vanhemmasta ruunasta, jos ei ikäisseuraa ole tarjolla. Emä ja varsa täytyy kuitenkin jossain vaiheessa erottaa toisistaan kokonaan.

Muistathan, että jos "vieroitettu" emä ja varsa yhdistetään useaan otteeseen esimerkiksi varsan sydäntäsärkevän "itkun" takia, ne oppivat hyvin pian vaatimaan yhdistämistä uudestaan, uudestaan ja uudestaan. Hyvissä olosuhteissa ainakin varsan ikävä unohtuu pian. Yliäidilliset tammat voivat huudella varsansa perään pidempään.

Emän hoito ennen ja jälkeen vieroituksen

Kun varsa ja emä erotetaan toisistaan kokonaan vieroituksen ajaksi, emän hoitoon on kiinnitettävä erityistä huomiota. Hyvässä ajoin ennen vieroitusta pienennetään emän ruoka-annoksia asteittain niin, että noin viikkoa ennen se ei enää saa väkirehua ja heinäkin on rajoitettu minimiin. Ruoka-annoksia voi alkaa hiljalleen nostaa halutulle tasolle, kun utareet ovat tyhjentyneet.

Osapäivävieroituksessa emän ruoka-annoksia ei voi laskea ainakaan kovin paljon ennen kuin varsa lopettaa imemisen kokonaan. Voi vaikuttaa siltä, ettei varsa käy enää kovin paljon maitobaarilla ja imemisajankin tuntuvat lyhyiltä, mutta imemistekniikka on kuitenkin hyvin kehittynyt ja varsa voi lyhyessäkin ajassa hörppiä monta desiä maitoa.

Usein emä kasvattaa talvikarvaa juuri silloin, kun varsan energiantarve on suurimmillaan. Siksi ainakin uudestaan tiineiden tammojen syksyisestä energiansaannista on huolehdittava tarkkaan. Sanotaan, että emä imettää lihoistaan sen, mitä se ei ruuan mukana saa.

Utaretulehdus on suhteellisen harvinainen sairaus hevosilla, mutta vieroituksen yhteydessä riski nousee huomattavasti. Utareita on seurattava päivittäin, mutta turhaa lypsämistä ja painelua on vältettävä, sillä se vain kiihdyttää maidontuotantoa. Utare täytyy pinkeäksi varsan lähdettyä mutta pehmenee yleensä muutamassa päivässä, viimeistään viikon päästä.

Eläinlääkäri on kutsuttava heti, jos utare muuttuu kivikovaksi, kuumottaa ja aristaa, lypsäminen on hankalaa tai tamma ei anna lainkaan lypsää tai varsan imeä, jos maito muuttuu puuromaiseksi tai jos tamman liikkuminen vaikeutuu.

Liikunta on hyväksi monestakin syystä: emän ajatukset siirtyvät muualle ja maidontuotanto vähenee energiankulutuksen kasvaessa.

Maitoa ei yleensä enää saa lypsämällä muutaman viikon päästä, mutta varsan imeminen käynnistää maidonherumisen uudestaan vielä pitkän aikaa. Yleensä emän maidontuotanto loppuu kokonaan 2–4 kuukauden päästä vieroituksesta.

Turvallisesti

Aitojen on oltava sellaiset, ettei varsa tai emä edes yritä lähteä läpi niistä. Hyvä aita säästää monelta murheelta ja köyhän kannattaa satsata laatuun, sillä aitojen läpi juoksemaan oppineet aiturit tulevat kalliiksi ajan mittaan. Hyviä aitausvinkkejä saa muun muassa aitaustarvikemyyjiltä.

Jos varsaa pidetään öitä tallissa, karsinan pitää olla sellainen, ettei varsa satuta itseään pyrkiessään mahdollisesti ulos siitä: riittävän korkeat seinät tai kalterit ja ovi, joka pysyy kiinni myös alareunastaan. Hevosseura rauhoittaa varsaa. Jos sille ei ole sopivaa karsinaseuraa, niin ainakin naapurikarsinassa on oltava toinen hevonen.

Varsan kuljettaminen

Varsaa voidaan joutua kuljettamaan jo ennen vieroitusta esimerkiksi emän mennessä uudestaan astutettavaksi tai vieroituksen aikoihin, jos varsa siirretään muualle laumaan tai myydään. Ensimmäiset kuljetukset ovat tärkeitä tulevan kuljetuskäyttämisen kannalta ja siksi kaikki kannattaa suunnitella hyvin etukäteen ja yrittää viimeiseen asti välttää riskejä.

Alle 1-vuotista varsaa ei missään nimessä pitäisi sitoa etupuomiin kiinni. Etupuomin eteen voi kiinnittää tukevan levyn, joka nousee niin korkealle, ettei varsa pääse hyppämään sen yli. Väliseinän voi ottaa pois (jos sellainen on) ja antaa varsan olla vapaana. Tilaa ei kuitenkaan pitäisi olla liian paljon sillä loukkaantumisriski kasvaa.

Miten tahansa varsaa kuljettaakin, pitää aina varmistaa, ettei trailerin tai hevosauton sisällä ole teräviä kohtia tai ulokkeita, joihin varsa voi jäädä kiinni tai loukata itsensä. On muistettava myös varmistaa,

ettei varsa saa ovia tai luokkuja sisältä auki. Jos kuljetusvälineessä on ikkunoita, pitäisi arvioida, onko ne parempi peittää vai jättää peittämättä. Turvallisuussyistä kuljetustilaan pitäisi pystyä katsomaan sisään ovea avaamatta.

On hyvä, jos varsa voidaan ensimmäiset kerrat kuljettaa joko emän tai muun tutun, rauhallisen ja hyvin matkustavan hevosen kanssa. Kun varsa kulkee muun aikuisen kuin emänsä kanssa, hevoset on parasta varmuudeksi erottaa toisistaan niin, ettei varsa pääse toisen hevosen jalkoihin. Varsoja voi myös kuljettaa yhteiskuljetuksessa muiden samanikäisten varsojen kanssa.

Elämänmalli

Varsa katsoo paljon mallia emästään, mutta myös muut hevoset ovat tärkeitä kasvattajia, roolimalleja ja leikkikavereita. Varsaa ei pidä "suojella" muilta hevosilta, paitsi tietenkin siinä tapauksessa, että joku hevonen on selvästi käyttöhäiriöinen, vaarallinen varsalle tai näyttää muuten huonoa esimerkkiä.

Mallin katsominen on hyvä muistaa etenkin emää käsitellessä. Luottamuksen tai kunnioituksen puute ovat helposti "periytyviä" ominaisuuksia. Isossa laumassa pikkuvarsasta kasvaa sosiaalinen ja tasapainoinen hevonen, joka oppii alusta asti väistämään tarpeen tullen ja tekemään tuttavuutta uusien laumanjäsenten kanssa luonnollisella tavalla.

Varsaa on käsiteltävä jonkun verran alusta saakka, mutta sille ei pidä suoda mitään sellaisia oikeuksia, joita se ei isompana saa käyttää. Ihminen on aina hevosen, myös pikkuvarsan, johtaja. Varsa kannattaa opettaa sietämään kosketusta, nostelemaan jalkojaan ja kulkemaan talutuksessa. Ne on yleensä helppo opettaa emän läsnäollessa ja avustuksella, jolloin varsa pysyy rauhallisena. Varsa oppii hyvin nopeasti mutta kyllästyy myös helposti.

Varsan hoito ja ruokinta vieroitustalvena

Maidosta ei juuri ole hyötyä yli kymmenkuiselle varsalle. Vieroitettu varsa tarvitsee yleensä lisärehuja ensimmäisenä talvena, jolloin korkeuskasvu on kiivainta. Kasvava ja paljon liikkuva varsa tarvitsee ruokaa huomattavasti enemmän kuin kevyesti työskentelevä aikuinen hevonen.

Hyvälaatuinen heinä on kaiken hevosten ruokinnan perusta, eikä sen merkitystä nuoren hevosen ruokinnassa voi korostaa liikaa. Heinän pitää olla analysoitua, jotta väkirehuruokinnan tarpeen voi laskea oikein. Alle kolmevuotiaalla varsalla pitäisi olla heinää vapaasti tarjolla. Myös säilörehuruokinnassa on hyvä tarjota kuivaa heinää lisäksi.

Vastavieroitetun varsan syömistä ja juomista on seurattava, etenkin jos varsoja on useita samassa tilassa. Väkirehuruokinta on järjestettävä niin, että kaikki saavat tarpeidensa mukaisen annoksen rehua ja ruokarauhan.

Varsojen tilantarve on suuri. Pieni tarha ei inspiroi liikkumaan ja voikin vaikuttaa siltä, etteivät varsat silloin haluakaan liikkua. Vieroitettavat varsat voivat mainiosti ulkoilla päivisin esimerkiksi leikkisien ja kiiltien ruunien kanssa, jos ne yöksi pääsevät omaan rauhaan syömään. Rungas liikuntaa vahvistaa luita ja niveliä. Varsaa ei kuitenkaan saa koskaan pakottaa liikkumaan, vaan terve varsa liikkuu hyvissä oloissa itsekseen riittävästi.

Kaviot hoidetaan säännöllisin väliajoin riippuen myös siitä, millaisella pohjalla varsat kulkevat. Lieviä jalka-asentojen virheitä voidaan hyvällä kavionhoidolla yleensä korjata ennen puolen vuoden ikää.

Madotukset on tärkeä hoitaa ajallaan. Ensimmäisen matolääkkeen voi varsalle antaa sen ollessa kahdeksan viikon ikäinen ja sen jälkeen kahden kuukauden välein vuoden ikään asti, jolloin siirrytään normaaliin kolmen kuukauden välein tapahtuvaan madotukseen.

Ennen puolen vuoden ikää varsalle voi antaa ainoastaan reseptivapaita valmisteita kuten Strongid-P ja Axilur. Puolivuotiasta asti voi käyttää myös vahvempia valmisteita, kuten Eraquell ja Equest.

Ensimmäinen jäykkäkouristus- eli tetanusrokote voidaan antaa neljän kuukauden ikäiselle varsalle. Muita rokotteita annetaan tallin oman rokotusohjelman mukaisesti ja niistä kannattaa keskustella oman eläinlääkärin kanssa.

Nuoruusaika alkaa

Yksivuotiskeväänä jätetään lisärehut vähitellen pois, kun on aika siirtyä laitumelle. Suuret, maastoiltaan vaihtelevat laitumet ja eri-ikäinen hevosseura ovat tärkeitä matkalla aikuisuuteen. Edessä on monta huoletonta vuotta, joiden aikana on tärkeä ylläpitää jo pikkuvarsana opittuja asioita mutta ennen kaikkea antaa hevosen elää todellista hevosen elämää.

Orivarsoille on erityisen tärkeää, että laumassa on aina vanhempi ori tai ruuna, joka pitää kuria nuoremmilleen oikeudenmukaisesti mutta tiukasti. Ihminen säästyy monelta murheelta, kun nuori ori tottuu alistumaan johtajalle. Oriiksi kasvaminen on hyvin yksilöllistä: toiset orivarsat ovat syntymästään lähtien oriita, kun toisten heräämistä saa odotella ratsukoulutuksen aikoihin saakka. Orivarsaa ei kannata ruunata alle kaksivuotiaana, ellei siihen ole erityisen painavia syitä.

Tammavarsoille voi tulla ensimmäiset kiimat jo yksivuotiskesänä, mutta yleisimmin ne alkavat vasta kaksivuotiaana. Hyvinkehittyneen, tasapainoisen nuoren tamman voi astuttaa jo kolmevuotiaana.

Oman kasvatin seuraaminen suunnitteluvaiheesta nuoruusvuosien kautta ratsukoulutukseen ja edelleen omalle uralleen – oli se sitten kilpa-, harraste- tai jalostushevosena – on kokemus, jonka soisi jokaiselle pesunkestävälle issikkaihmiselle.

Teksti: Linda Bergström